

АФОРИСТИЧЕСКИЕ ВЫРАЖЕНИЯ В УКРАИНСКИХ САТИРИЧЕСКО-ЮМОРИСТИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ

А.С.Попович

APHORISTIC EXPRESSIONS IN THE UKRAINIAN SATIRE AND HUMOUR STORIES

A.S.Popovich

Каменец-Подольский государственный университет имени Ивана Огиенко, Украина, angelika0409@mail.ru

В статье анализируются афористические выражения, зафиксированные в сатирическо—юмористических произведениях Евгения Гуцало и Олега Черногуза. Стойкие словесные комплексы делятся на семантические группы. Внимание акцентировано на эстетических функциях афористических выражений.

Ключевые слова: *фразеология, афористические выражения, семантическая группа, сатирическо-юмористическая проза*

In this article the aphoristic expressions, found in satiric and humorous work by Yevgen Hutsalo and Oleh Chornoguz are analyzed. The set expressions are divided into several semantic groups. A special attention is paid to the aesthetic functions of aphoristic expressions.

Keywords: *phraseology, aphoristic expressions, semantic groups, satiric and humorous prose*

В системе фразеологии украинского языка заметное место занимают афористические выражения. Афоризмы относят к фразеологическому фонду языка (Ф.Медведев, Л.Ройзензон, Л.Скрипник, Н.Шанский, В.Калашник и др.), хотя такая их квалификация не стала распространенной. Афористические выражения более или менее прозрачно сохраняют связь с первоисточником возникновения (литературным или конкретно-историческим), имеют «печать авторства» [1].

В украинском языкознании афористические выражения рассматривались как в идиостилиях поэтов классиков, в основном Т.Шевченко (труды И.Билодида, В.Ващенко и др.), так и в художественных системах писателей нашего времени (И.Билодид, С.Ермоленко, А.Коваль, Л.Пустовит, Л.Ставицкая, Н.Сологуб, В.Калашник и др.).

Объектом нашего исследования стал язык сатирическо-юмористической трилогии Е.Гуцало «Позичений чоловік», «Приватне життя феномена», «Парад планет» и дилогии О.Черногуза «Аристократ» із Вапнярки» и «Претенденти на папаху».

Из афористических выражений Е.Гуцало и О.Черногуза выделяем семантическую группу «Девушка. Женщина. Мужчина. Любовь. Женитьба. Дети», которая является самой многочисленной (55 единиц). Эта группа характеризует обозначаемые субъекты, явления жизни «комплексно»: с разных точек зрения, по различным критериям, в соответствии с определенными этапами и условиями жизни. В рассматриваемых произведениях замечено отличие, несколько «антонимичность» взглядов и описаний Е.Гуцало и О.Черногуза. Это передает индивидуально-авторское видение и мировоззренческие позиции писателей — представителей сатирическо-юмористической прозы.

Для Е.Гуцало характерно превозношение представительниц женского пола, нежность в отношении к ним: ... *дівка — це такий овоч, який не законсервуєш, бо дівка — це така ягода, яку не засушиши на зиму* [2]; *Дівчина — це те літнє наливне яблуко, яке любить, щоб його зірвали саме в пору* [3]; *Дівочка — як горілочка: наче хлопця зведе й дідочка* [3].

Отдельные выражения передают хитрость, кокетство женщины: ...*найсолідша дівка — це засватана, а для кожного чоловіка ласа — це та, що на сьомій дитині навчилась дівочити* [3]; ... *в чужу жінку чорт ложку меду кладе* [3]; *Кожна жінка — загадка, до якої може бути не одна відгадка, а сто. Ці відгадки то від погоди залежать, то від доброго чи кепського настрою* [3]. Иногда в основе афористических выражений Е.Гуцало — парадокс: *Добра жінка чоловіка дванадцять раз на день одурить* [2]; *Гірша від смерті — то жінка, бо пастка вона, її ж серце — тенета, а руки її — то кайдани* [2].

Эмоционально-волнующие афористические выражения Е.Гуцала характеризуют процессы влюбленности и любви: *Любов — це біла надія проліска, що зріє на лісовій галявині в промінні ранкової зорі* [3, 389]; *Любов — це весняний вітер, од якого починають брунькувати серця* [3].

Для О.Черногуза, как и для главного персонажа его дилогии Евграфа Сидалковского, девушка, женщина, в основном, — неверная и лицемерная, являющаяся только средством получения материальных благ, достижения высокого социального статуса: *дівчина, як і квітка, якщо її своєчасно не зірвати, може перецвісти і зів'янути* [4]. Компонентом этого афористического выражения является нисходящая градация (антиклимакс): *перецвісти → зів'янути*.

Составляющими афористических выражений указанной семантической группы О.Чорногуза являются сравнения, которые уточняются дополнительными аргументами: *жінка — як машина, як не проявлені фотонегативи, як кімнатна квітка, як кіно: ...жінка, як і кіно, при ближчому знайомстві часто розчаровує [4]; Жінка — це кімнатна квітка. Вона любить затишок, сонце і нормальну температуру. Коли цього немає в'яне за кращим, ніж ви, садівником [4]; Жінки на світло не йдуть. Вони, як і не проявлені фотонегативи, люблять темряву [4].*

Зафіксовані афоризми комического звучания, построенные по принципу антонимии как композиционного средства. В основе антитезы антонимичная пара, в одних случаях — это общеязыковые антонимы (маленькая — большая): *маленькі жіночки — це для кохання, а великі — для любителів [4]*, а в других — контекстуальные синонимы (красота — разум): *Краса і розум — це ті два антиподи, які майже ніколи не знаходять місця в одній особі. Особливо, коли ця особа жіночого роду [4].*

Афористические выражения характеризуют женщину с разных сторон: *Золото випробовують вогнем, жінку — золотом, чоловіка — жінкою [4]; Жінки впливають на чоловіків так само, як крем і пудра на жінок: хоч не роблять їх молодшими, але надають моложавого вигляду [4]; Ніхто так часто й інтригуючи не роздягається, як жінки з гарними фігурами [4]; ...як цікава жінка. Чим більше її розкриваєш, тим більше у ній загадок [4]; Красномовність жінки найкраще зупиняти поцілунками [4]; Жіноче серце — це чоловічий гуртожиток [4]; ...найрідше сміються жінки ... котрі мають погані зуби [4].*

В большинстве этих выражений чувствуется негативная струя, и это является характерным признаком афоризмов О.Чорногуза.

Используя афористические выражения подгруппы «Мужчина», О.Чорногуз разоблачает такие черты мужчин, как коварство, предательство, лживость и другие: *Усі ми (П.А.: мужчины) сімейні до першого відрядження і до першої кралі [4]; Сва створена першою, Адам — другим. Бог у неї вклав весь свій талант, тож вона вийшла божественною. На Адама у нього вже не вистачило ні сил, ні натхнення [4]; Чоловіки, котрі розкрили для себе таємницю всіх таємниць, нездатні на велике, а тим більше на довготривале кохання [4].* Составляющими выражений являются сравнения: *...чоловіки, як ті вчені, поки не розкриють усе до кінця — не заспокояться [4]; парадоксы: Такі ми, чоловіки. Чим більше пізнаємо жінок, тим більше в них розчаровуємося [4]; ...старі парубки, які дають клятви ніколи не одружуватися, одружуються раптово і несподівано як для самих себе, так і для своїх ближніх, до того ж, як правило, на вдовах чи розведених [4].*

Е.Гуцало — «сторонник» настоящей любви, семейных отношений, рождения детей: *Хата з дітьми — базар, а без них — кладовище [3]; Не байстрюкові гріх, а батькові [3].* Для О. Чорногуза брак, семья, дети — это что-то «несовместимое» с мужчиной, которое приводит к нежелательным ре-

зультатам — затраты денег, алименты и т.д., любовь у него «без крыльев»: *Там, де кінчається асфальт, починається кохання [4]; Вірність — це добре, а кохання з чужою жінкою краще [4]; Дружина-іноземка — це засіб пересування чоловіка за кордон [4]; Діти дорослих не тільки зближують, а й віддаляють. Бо вони хоч і зменшують податки по бездітності, але вимагають довгорічного кредиту у вигляді аліментів [4].*

Составляющими афористических выражений подгруппы «Любовь. Женитьба» являются сравнения: *Платонічне кохання — це заочна гра на більярді... Уява є, а насолоди ніякої [4]; Справжнє кохання — як метеор — різко спалахує, але так само різко гасне [4]; Кохання, як і телеграма, не завжди знаходить своїх адресатів [4]; градація: Любов до жінки складається з трьох етапів: знайомства, перемоги і вчасної втечі [4]; парадокс: Одружується найшвидше той, хто не збирається [4]; Ходити в гості з власною дружиною так само шкідливо, як ходити в курилку тільки тому, що її часто відвідує твій приятель, котрий палить [4]; антитеза: Тільки сміливі й сліпозакохані роблять це (П.А.: женяться) у ранній молодості. Вони, як дальтоніки, бачать своє майбутнє в одному кольорі — рожевому. А сімейне життя — чорно-біле [4]; парцеляція: Дружину треба обоженювати. Хоча б в уяві. І ви побачите: вона стане кращою, ніж є [4].*

Афористические выражения писателей-сатириков Е.Гуцало и О.Чорногуза во многом воспроизводят их индивидуальное видение мира и поэтому отличаются манерой повествования, созданными образами, подбором художественно оправданных языковых средств.

Большинство выражений Е.Гуцало созданы наподобие народных пословиц и поговорок. «Многочисленные примеры удачной «трансплантации» народных образцов в художественную ткань трилогии, прежде всего первого романа «Позичений чоловік», и собственного словообразования по народному принципу, как и постепенное изменение содержательного наполнения функционирования этих средств, свидетельствуют о виртуозном оперировании различными стилями в пределах одного авторского стиля» [5, с. 116]. Для Евгения Гуцало характерно введение в состав афористических выражений паронимического созвучия, тавтологии, перифраз, повторов.

О.Чорногуз воплощает авторское кредо благодаря употреблению необычных сочетаний, «незаярности» выражений, заметной для него «градационной манеры» высказывания.

Е.Гуцало и О.Чорногуз — продолжатели традиций создания афоризмов. Их афористические выражения обогащают национальный литературный язык и увеличивают его выразительную силу.

1. Ташицкий В. Место ономастики среди других гуманитарных наук // Вопросы языкознания. 1961. № 2. С. 23-32.
2. Гуцало Е.П. Парад планет: роман, повісті. К.: Рад. письменник, 1984. 480 с.

3. Гуцало Є.П. Позичений чоловік. Приватне життя феномена: роман-диалогія. Київ: Рад. письменник, 1982. 711 с.
4. Черногуз О.Ф. Твори: В 2 т. Київ: Дніпро, 1986. Т. 2: «Аристократ» із Вапнярки: сатиричний роман; Претенденти на папаху: сатиричний роман. 784 с.
5. Майдаченко П.І. Комічне в сучасній українській прозі. Київ: Дніпро, 1991. С. 116.

References

1. Tashitskii V. Mesto onomastiki sredi drugikh humanitarnykh nauk [Onomastics' place among the human sciences]. *Voprosy iazykoznanii*, 1961, no 2, pp. 23-32.

2. Gutsalo Ie.P. Parad planet: roman, povisti [Aligned planets. Novels]. Kiev, Rad. pis'mennik Publ., 1984. 480 p.
3. Gutsalo Ie.P. Pozichenii cholovik. Privatne zhittia fenomena: roman-dilogiia [The Borrowed Man. Phenomenon private life: dilogy novel]. Kiev, Rad. pis'mennik Publ., 1982. 711 p.
4. Chornoguz O.F. Tвори [Do create]. In 2 volumes. Vol. 2. "Aristokrat" iz Vapniarki: satirichnii roman; Pretendenti na papakhu: satirichnii roman ["Aristocrat" from Vapniarka: satiric novel. Claimants to Cossack hat: satiric novel]. Kiev, Dnipro Publ., 1986. 784 p.
5. Maidachenko P.I. Komichne v suchasni ukrains'kii prozi [Fun in the modern Ukrainian prose]. Kiev, Dnipro Publ., 1991. 90 p.